

РЕЦЕНЗИЯ

На **дисертационен труд** за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 05.03. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – *Радиожурналистика*)

на тема **„Радиото – властта на медията или медия на властта”**
(отношенията медия – власт в периода 1944–1956 в България)

докторант: **Цветелина Димитрова Стойкова**, редовен докторант в КАТЕДРА „РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЯ”, ФЖМК, СУ «Св. Климент Охридски»

научен ръководител: **доц. д-р Венцислав Димов**

рецензент: **проф. д-р Петко Тодоров Тодоров**, хабилитиран в научна специалност **05.02.24** “Организация и управление извън сферата на материалното производство” /Медии и комуникации/

I. Характеристика на дисертационния труд

В **структурно отношение** дисертационният труд е разработен в увод, три глави, заключение и общ обем от 181 стандартни страници. В това число - списък с използвана литература от 162 източника, на български и английски език и други 12 журналистически и публицистични материали публикувани в интернет.

Дисертационният труд **„Радиото-властта на медията или медия на властта” (отношенията медия – власт в периода 1944 – 1956 г. в България)** изследва един останал на пръв поглед във времето проблем на отношенията

власт медии в територията на развитие на радиото. Важността на темата и нейната актуалност имат най-малко три аспекта:

- Връзката на конкретна медия с властта и възможните конфликти представляват изследователско поле, което най-вече що се касае до радиото **не е било до сега обект на самостоятелно проучване.**

- **Актуалността** му е обусловена от необходимостта за оценка на един отминал период, чиито рецидиви като отношения радио – власт наблюдаваме и днес.

- Теоретичните изводи и практически решения от общата теория до конкретната медия могат да се използват за **коректив в съвременните отношения власт – обществена медия.**

Така избраният обект за проучване съдържа много предизвикателства пред неговата дефиниция и обхват. Особено в условия, когато практиката изпреварва теорията и налага необходимост от преосмисляне и ново позициониране на понятиен апарат и модели на реализация.

В изследователската рамка на всяка дисертация се включват следните елементи: обща конструкция на дисертацията (като базова основа), транзитивно-логични етапи, технология на изследователската метрика, предикатни реактиви, изследователски характеристики на предмета на изследването в статика и динамика, архитектура на разработените инструменти и бъдеща последователност.

Пет са елементите на общата конструкция:

- обобщаване на идейна платформа и обща конструкция на познавателната задача на дисертационния труд (обобщаване на решенията в литературата по обекта и дефиниране на предмета, хипотетичния апарат, целта, задачите, методите, ограниченията и др.)

- изследователски инструменти (метрика на идейното решение);
- емпирични аналитични процедури (авторово изследване на предмета);
- извеждане на обобщено характеристично уравнение (оценка на хипотезата);

- обобщения и препоръки (изследователска социална рефлексия на дисертационния продукт).

Точно според посоченото, ако анализирам представената разработка ще заключа, че в нея се **съдържа всичко изискуемо**. Нещо повече – аз лично след оставилите следа в радио журналистиката и изследвания на радио терена професорите Веселин Димитров, Михаил Минков и Филип Панайотов, отново срещам задълбочено и сериозно изследване на значим проблем в исторически план на радио сферата и мястото и в обществената система. При това на ниво докторска дисертация. Подчертавам това в началото, защото съвременното общество с демократични стандарти, на високи информационни технологии и комуникации променя парадигмите на взаимоотношенията и ползите от иновационните проекти в организационен, пазарен, финансов и управленски план и изисква адекватни управленски решения. Затова разработката е актуална в национален мащаб – в теоретичен, социален, културен и практико-приложен аспект.

Научното изследване на Цветелина Стойкова е ситуирано тъкмо в центъра на този сложен възел от разнообразни проблеми и тя заслужава поздравление за куража и готовността да приеме предизвикателството да даде свой поглед и принос към изясняването и разработването им. Тук е **мястото да отбележа и заслугата на научния ръководител** доц. д-р Венцислав Димов за избора и формулиране на темата, за нейното извеждане до защитена авторска теза, за изграждането на един **завършен изследовател в сектора на радио журналистиката**.

Обект на изследването е радиото – неговото развитие и функции, в периода 9-ти септември 1944 – април 1956 година.

Предмет на изследването са специфичните проявления на властта в аспекта на упражняването ѝ от и върху радиото, разглеждано като средството част от системата на средствата за масова информация.

Докторантката определя **за основен изследвателски въпрос следния:**

«Каква е степента на обвързаност на радиото с властта, в каква насока се развива властта на медията в рамките на наложения еднопартиен режим и като медия на властта ли функционира радиото през периода септември 1944 – април 1956 г.»

Основните задачи, които решава изследването са в посока на доказване на работната хитеза, че **засиленото влияние на радиото в обществото като водещата и единствена електронна медия, засилва амбицията на властта да го контролира, което го превръща в медия на властта през изследвания период.**

Методологична база на изследването се явяват общите принципи в изучаването на научните явления – диалектически, конкретно-исторически, системен анализ, дискурс анализ, като идеологически анализ. Използвани са методите за набиране и анализ на информация, индукция и дедукция, ретроспективен и прогностичен анализ. Получените сведения, разгледани през призмата на съвременната критика и изследователски трактовки водят до реконструкция на миналите събития в контекста на разглеждания проблем.

Въведени са ограничителни условия на изследването:

- Времеви обхват 1944 – 1956 г.
- Изследователската част от дисертацията се основава на разгледаната в предишните две части теоретична рамка.
- Изграденото изследователско поле е съставено от достъпни на дисертанта автори, посочени в литературните източници
- Основните понятия в изследването са разработени на база приетата научна традиция.

Изследователската цел е постигната в разработените три глави на представения труд в следната последователност:

Първа глава поставя теоретичните основи на изследването с представяне на проблематиката свързана с властта и нейната проекция по отношение на медиите. Дефинират се основни теоретични постановки, намерели място в трудовете на автори и изследователи като Макс Вебер, Мишел Фуко, Бертран Ръсел, Джон Кенет Гълбрайт, Алфин Тофлър и др. Възприема се концепцията за взаимозависимостта между властта и политиката като се стига до извода, че силната връзка между тях не търпи промяна в характера, а по отношение на насоките на развитие и конкретните прояви. Очертават се основните

инструменти за упражняването на властта, като развитието и формите на проявата на властта се обвързват с понятия като политика, идеология, пропаганда, манипулация, тоталитаризъм. Разкрит е залегналия принцип за властване в тоталитарните държави, в това число и България през разглеждания период, изразяващ се в стремеж за контрол на поведението на гражданите, чрез влияние върху мисълта и действията. Изяснява се същността и развитието на медиите по време на тоталитарните режими, като се посочват характерни прояви проявени в България.

В първа глава се прави обоснованото заключение, че медиите следва да се разглеждат като социално неограничена сила, способна да осъществява власт, реализираща се на ниво влияние и въздействие. Достига се до обобщаващото определение, че медийната власт се заключава в произвеждането на информация, с която се поддържа или променя общественото статукво, и чрез която медиите осъществяват своята власт над обществото.

Втората глава е посветена на изграждането на **работен модел за измеренията на властта на радиото** на базата на разкритите и обособени в първа глава механизми и процеси. Дава се теоретичен поглед върху някои особености свързани с формиране на властта на радиото и се очертават собствените средства на медията. Анализират се теориите за **мястото и значението** на радиото в системата на средствата за масова информация. Проследява се, по различни теоретични източници, мястото на радиото в обществото с акцент на **двупосочните прояви на неговата власт**. Радиокомуникацията се представя като процес, който може да бъде направляван в зависимост кой е източника и каква е поставената цел. Анализът се концентрира върху разкриването на отделни прояви и практики, свързани със световните модели на развитие на радиото, като по-задълбочено се обхващат **страни с тоталитарен режим на управление**.

Втората глава извежда извода за **властовия потенциал на радиото, който отключва стремежа на властта** към него и води до формирането на двете посоки на развитие и употреба на медията.

Трета глава е фактическият авторски принос на изследването и се концентрира върху проследяване на **взаимовръзката радио – власт** в рамките на заложения период, като на анализ се подлага динамиката на протичащите в радиото процеси, мястото му в политическата стратегия на властта и мисията му в публичното пространство. Изследва се **въздействието на политическите условия върху дейността на радиото като публичен фактор**. Чрез анализ на достъпни архивни документи се доказва засиления контрол върху дейността на радиото и налагането на монопол, управленско-цензурни практики, координирана подмяна на кадровия състав, дерижиране на протичащите процеси в медията. Това дава основание да се направи извода за силната обвързаност на радиото с властта, което е първоначалната хипотеза на изследването.

Според синхронни първични и вторични материали изследването проследява контекстната и дискурсна **употреба на властта на радиото**. На база на изградения работен модел за властване чрез обобщен анализ се извеждат заключения за функционалната значимост на радиото спрямо идеологията на режима. Подложеното на изследване радиообщуване като процес за реализирането на властовите интереси, очертава фон и налага изводи за налагането на представи за наличието на модел изграден от сложно преплитане на властови отношения с крайна цел – налагане на власт над хората чрез употребата на силата и възможностите на радиото. Очертаната насока дава основание медията да бъде обособена не само като посредник в процеса на осъществяването на общуване, а и като създател на ценности и нагласи, израз на възпитателни и образователни функции на радиото.

Заключението на дисертационния труд систематизира направените в отделните глави изводи. Подчертава защитената категорично теза на изследването, **че в условията на тоталитарен режим през разглеждания период Радио София функционира изцяло от позицията на медия на властта**, подчинена на идеологията, която реализира радиообщуване и послания според нуждите на властта.

II. Постижения на дисертационния труд

Като цяло бих искал да отбележа, че това е **първо по рода си задълбочено сравнително проучване на отношенията власт – радио и реализацията на властовите внушения чрез най-влиятелната медия за разглеждания период.**

Отличното познаване от страна на авторката, според текста на представената разработка, на състоянието и проблемите на тази проблематика за България позволява теоретичните постановки и практическите решения да бъдат детайлно изследвани с оглед българската ситуация.

Проличава уменията на докторантката да анализира приложимостта на теорията за преодоляване на изследваните проблемни зони. Оценявам положително и въвеждането на ограничителни условия, които засилват категоричността на изводите.

Разработката се отличава със **задълбоченост, логичност и прецизност** при посочване на използваните източници. Постижение са правените в процеса на работата обобщения и изводи към всяка глава, които добре сумират постигнатото до момента и подсказват насоката на следващите стъпки на изследването.

Заслужава да се отбележат:

- **Терминологичният преглед** представя добре възможностите на авторката за анализ и синтез. Прецизно са представени и анализирани съществуващите **категории, дефиниции и частично понятиен апарат.** Наред с елемента – да го направи разпознаваем, тя добре откроява обекта на изследването. Авторката доказва добро познаване на българските и световни изследователи в разглежданата предметна област.

- Освен постиженията на докторантката в областта на **прецизирането на основния категориален апарат в сектора и завършеното системно изследване,** заслужава да се отбележи и **приложния характер на разработката** имайки предвид постоянните опити властта да влияе върху обществените медии.

- **Приносните елементи** в теоретико-изследователски и приложен аспект са прецизно формулирани.

- **Докторантката има три публикации по темата на дисертацията** и участие в два проекта по НИС.

Ще добавя само, че познавам Цветелина Стойкова като **старателна и с творчески интереси студентка, като инициативен и активен телевизионен журналист**, а сега след запознаване с дисертационния и труд, и като **сериозен медиен изследовател**.

III. Критични бележки и предложения

По представената дисертация, изведена докрай теза и теоретико-приложни приноси трудно могат да се отправят предложения и препоръки. Единственото, което по същество бих препоръчал към дисертационния труд е **обобщаване и компресиране на безспорните приноси до 3-4**. Те заслужават и самостоятелно място в съдържанието на дисертационния труд.

Би могло да се обърне внимание и се **анализират формати и положителни тенденции в радио-журналистиката в този период**, които са извън темата на дисертацията, но са част от същата тази история на българското радио.

На доста места вместо често употребяваното «**средство**» може да бъде заместено с радио, медия и т. н., което **би изгладило израза**.

В разработката биха могли да намерят място и се анализират свързаните с темата на дисертацията **причини за периодичните конфликти и кризи** в българските обществени електронни медии. В тази посока са и въпросите, които ще задам за защитата на дисертационния труд.

Бележките ми не могат да омаловажат несъмнените **достойнства на изследването**. Дисертационният труд е **в завършен вид**, отговаря на високите изисквания за **съчетаване на теория, практически изследвания** и произтичащи от това изводи.

IV. Заключение

Разработката представлява:

- **пълноценно научно изследване** с всички необходими научни реквизити;
- **завършен научен продукт** с точно дефинирани, актуални и **приложими приноси**;

- **задълбочен**, целенасочен и последователно изпълнен **анализ**;
- **ясен, четивен**, добре поднесен, структуриран и онагледен текст,

Въз основа гореизложеното по отношение на съдържателното и **комплексното оценяване** на дисертационния труд, мога да обобщя, че:

- Докторантката е формулирала **ясно обект, предмет, теза, цел и задачи на разработката**. Използвани са **адекватни подходи и методи на научно изследване**. Дисертацията е основана на **добро боравене с теорията** в избраната предметна област.

- Темата е **актуална и допринася за изясняване на съществени проблеми** в развитието на българската филмова индустрия, вътрешните зависимости, инструменти, необходим капацитет и посоки за стимулиране на бъдещи изследвания в сектора.

В заключение **оценявам положително** докторския труд на Цветелина Стойкова, считам, че той представлява **задълбочен, оригинален, авторски принос в изследванията на БНР и радио журналистиката**. При защитата **предлагам да отговори на следните въпроси:**

1. Как днешните сменяващи се управляващи мнозинства в условията на демокрация упражняват контрол и натиск върху БНР?
2. Кои са механизмите за опазване на обществените медии от властово влияние?

В обобщение считам, че представеният дисертационен труд има завършен характер с приносни елементи, **изпълнява необходимите научни и наукометрични изисквания** и го **препоръчвам за публична защита** пред научното жури за придобиване на **образователната и научна степен “доктор”** в професионално направление 05.03. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – *Радиожурналистика*).

25.08.2013 г.

Рецензент:

Проф. д-р Петко Годоров